

פרשת פנחס - פרק מ'

וויכוח בין תלמידי הבעל שם טוב זכותו יגן עלינו, איזהו הדבר העיקרי שראש ומנהיג הדור צריך להשגיח עליו

בספר ברכות אברהם (פרשת ואתחנן) כתב שמעתי שתלמידי הרבי ישראל בעל שם טוב זכרונו לברכה היו יושבים ביחד ומתווכחים איזהו הדבר העיקרי שראש ומנהיג הדור צריך להשגיח עליו.

יש מהם אמרו שהעיקר הוא להשגיח על הזביחה שיהיה השו"ב [השוחט ובודק] ירא שמים, וכן בכל שאר ענינים השייכים לזה כי חס ושלוש מאכלות אסורים מטמטמים את הלב.

ויש שאמרו עירובין הוא העיקר כי הלכות שבת כהררים התלויים בשערה (חגיגה דף י" ע"א) והאיסור חמור מאוד.

ויש אמרו מקוה היא העיקר להשגיח שהמקוה תהיה כשרה בלי שום חשש, כי אם יסוד בנין האדם הוא חס ושלוש בלי כשרות קשה לו מאוד להתגבר על הרע רחמנא ליצלן.

ואחר זה אמר להם מרן הריבש"ט ז"ל בזה הלשון, תיתי לי כי בעת הזאת פלפלו גם כן במתיבתא דרקיע איזה מהם עיקר ואמרו כמר וכמר. והסימן הוא במקרא (חבקוק ג')

בזע"ם תצעד ארץ ר"ת "ז' ביחה, "ע'ירובין, "מ'קוה, כל אלה הם יסוד הארץ. עד כאן לשונו.

ראשי הגולה שהשפעתם מגיעים לכל העולם נתפסים על כל העולם מפני גודל כח השפעתם במחאה

"אמר רב פפא והני דבי ריש גלותא נתפסים על כולי עלמא. א"ר חנינא מאי דכתיב "ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו" אם שרים חטאו זקנים מה חטאו, אלא אימא על זקנים [פ"י סנהדרין] שלא מיחו בשרים.

(שבת נד:)

מי שבידו לשפוט ואינו שופט נענש

רב יהודה הוה יתיב קמיה דשמואל אתאי ההיא איתתא קא צווחה קמיה ולא הוה משגח בה אמר ליה לא סבר ליה מר אוטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה אמר ליה שיננא רישך בקרירי רישא דרישך בחמימי הא יתיב מר עוקבא אב בית דין דכתיב בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק פן תצא כאש חמתי ובערה ואין מכבה מפני רוע מעלליהם וגו'.

(שבת נה:.)

רישך בקרירי: אני שאני רבך איני נכוה אבל מר עוקבא שהוא ראש לי ולך ואב בית דין יכווה בחמין.

דכתיב בית דוד וכו'. לא ענש אלא מי שבידו לשפוט.

מסירות נפש למנוע להחטיא את ישראל גורם שיעשו ניסים על ידו

אמר ליה רב פפא לאביי מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא. ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא אי משום תנווי בשני דרב יהודה כולי תנווי בנזיקין הוה. ואנן קא מתנינן שיתא סדרי וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין האשה שכובשת ירק בקדרה ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים אמר

הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא. ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא ואילו רב יהודה. כי הוה שליף חד מסאניה אתא מטרא. ואנן קא מצערינן נפשין ומצוח קא צוחינן ולית דמשגח בן אמר ליה קמאי הוּו קא מסרי נפשיהו אקדושת השם. אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם. כי הא דרב אדא בר אהבה חזייה לההיא כותית דהות לבישא כרבלתא בשוקא. סבר דבת ישראל היא, קם קרעיה מינה. אגלאי מילתא דכותית היא. שיימוה בארבע מאה זוזי. אמר לה מה שמך אמרה ליה מתון. אמר לה מתון מתון ארבע מאה זוזי שויא.

(ברכות כ.)

רב ומורה החביב על עדתו אינו סימן יפה

צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתא לאו משום דמעלו טפי אלא משום דלא מוכח להו במלי דשמיא.

(כתובות קה:)

צדיק גמור שאינו מוחה הרי צדיק שאינו גמור ונענש בעון זה

בגמרא עבודה זרה (דף ד' ע"א) אמר רבי אבא בר כהנא מאי דכתיב חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע, ולא והכתיב והכרתי ממך צדיק ורשע. בצדיק שאינו גמור אבל צדיק גמור לא, והכתיב וממקדשי תחלו, ותני רבי יוסף אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי **אלו בני אדם שקיימו את התורה מאלף ועד תיו, התם נמי כיון שהיה בידם למחות ולא מיחו הוי להו כצדיקים שאינם גמורים עד כאן לשונו.**

תלמידי חכמים מתים בקצירת ימים על שאינם נוקמים ונוטרים כנחש על דברי תורה ויראת שמים.

(אבות דרבי נתן פרק כט)

**אסור לו לדיין רב מורה ומנהיג לירא
מפני איש באמירת תוכחה**

בספרי פרשת דברים "לא תגורו מפני איש" וזה לשונו: לא תגורו מפני איש שמא תאמר מתירא אני מאיש פלוני שמא יהרגני, שמא יהרוג את בני ביתי, שמא ידליק את גדישי, או שמא יקצוץ את נטיעותי, תלמוד לומר לא תגורו מפני איש עד כאן לשונו, (הובא במגדול עוז).

**הקדוש ברוך הוא העמיד את שם ועבר
שיהיו מוחין ומתרין בדורם**

ברבה פרשת וירא (סימן נב) על הפסוק "ויהי כאשר התעו אותי אלקים מבית אבי" וזה לשונו: א"ר חנין הלואי נדרוש הדין קריא בתלת אפין וניפוק ידוי בשעה שבקשו אומות העולם להזדווג לי עד שאני בבית אבי נתקיים עלי הקדוש ברוך הוא ובשעה שבקשו אומות העולם להתעות אותי נגלה עלי הקדוש ברוך הוא ואמר לי לך ובשעה שבקשו אומות העולם לתעות מדרכיו של הקדוש ברוך הוא העמיד להם שני גדולים משל בית אבא שם ועבר והיו מתרין בהן עד כאן לשונו.

ובילקוט על הפסוק הנזכר לעיל (סימן צ"א) כתב וזה לשונו: ובשעה שבקשו אומות העולם להתעות אותי מדרכיו של הקדוש ברוך הוא העמיד להן הקדוש ברוך הוא שני גדולים משל בית אבא כגון שם ועבר והיו מתרין בהם עד כאן לשונו.

**מי שהיה בידו למחות ולא מוחה הגם שלמד ולימד ושמר
ועשה הרי זה בכלל ארור ונקרא רשע**

למד אדם ולימד, ושמר ועשה, והיה סיפק בידו למחות ולא מיחה הרי זה בכלל ארור אשר לא יקים וגו' לא למד

שכר פרשת פנחס - פרק מ' ועונש ה

אדם ולא עשה ולא שמר ולא למד לאחרים ולא היה סיפק בידו למחות ומיחה הרי זה בכלל ברוך.

(ויקרא רבה כה)

חובה על רבני הדור לעמוד נגד פרצת הדור

במדרש רבה רות ויהי בימי שפוט השופטים וזה לשונו: (יחזקאל י"ג) כשועלים בחרבות נביאיך ישראל היו מה השועל הזה מצפה בחרבות לכשיראה בני אדם לאיזה צד יהי בורח כך כשועלים בחרבות נביאיך לא עליתם בפרצות כמשה, למי היה דומה משה רבינו לרועה נאמן שנפלה גדר סמוך לחשכה עמד וגדרה משלש רוחותיה נשתייר פרצה ולא היה לו שעה לגדרה ועמד הוא בתוך הפרצה, בא ארי ועמד כנגדו, בא זאב ועמד כנגדו, אבל אתם לא עמדתם בתוך הפרצה כמשה, שאילו עליתם בפרצות כמשה הייתם יכולין לעמוד במלחמה ביום אף ד' עד כאן לשונו.

(ועיין בילקוט יחזקאל קפיטל י"ג)

הפירצה באה מהגדולים

בבראשית רבה (פרשה כ"ו) וזה לשונו: בני אלקים רבי שמעון בן יוחאי קרא להון בני דייניא, תני רבי שמעון בן יוחאי כל פרצה שאינה מן הגדולים אינה פרצה, כומרניא גונבין אלהיא מאן מומי ביה או מאן מקרב עד כאן לשונו. נפי המתנות כהונה משל בהכומרים שהם כהני עבודת כוכבים גונבים עבודת כוכבים ומראים שאין בה ממש. מי ישבע שוב בה או מי יקריב אליה קרבן.

אברהם אבינו אינו מניח להקדוש ברוך הוא וממשיך להוכיח בני דורו

בשוחר טוב (קפיטל קי"ח) על פסוק "מן המצר קראתי" וזה לשונו: חמשה צדיקים עמדו בעולם נח ועבר ושם ואשור ואברהם, נח לא הקפיד לעבור אלא עמד ונטע לו כרם, שם ועבר הטמינו את עצמן, אשור אמר היאך אני דר בין שני

רשעים הללו הלך לו, שנאמר מן הארץ ההיא יצא אשור, אברהם צדקתו עומדת לעד אינו מניח להקדוש ברוך הוא ואף הקדוש ברוך הוא לא הניחו שנאמר אני ד' אשר הוצאתיך עד כאן לשונו.

הקדוש ברוך הוא מעמיד נביאים בגלות שיוכיחו את העם ויחזירם למוטב

בתורת כהנים פרשת בחוקתי והבאתי אותם בארץ אויביהם וזה לשונו: זו מדה טובה לישראל שלא יהיו ישראל אומרים הואיל וגלינו בין אומות העולם נעשה כמעשיהם אני איני מניחם אלא אני מעמיד נביאי עליהם ומחזירן אותם למוטב תחת כנפי ומנין שנאמר והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים וכמשפחות האדמה אלא חי אני נאום ד' אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם על כרחכם שלא בטובתכם ממליך אני מלכותי עליכם, עד כאן לשונו.

הצדיק צריך למחות ולהתבזות ולסבול הכאות מישראל על כבודו יתברך שמו

אמר לה הקדוש ברוך הוא (למידת הדין) הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים (ולפיכך הצדיקים נצולין). אמרה לו היה בידם למחות ולא מחו. אמר לה גלוי וידוע לפני שאם מחו בהם לא היו מקבלין מהם. אמרה לו אם גלוי וידוע לפניך לפניהם מי גלוי ולפיכך היה להם למחות ולהתבזות על קדושת שמך ולסבול הכאות מישראל.

(מדרש תנחומא תזריע ט)

אין להחניף לשום איש בתוכחה

בתנחומא פרשת שופטים וזה לשונו: מעשה באחד שהיה לו דין עם מלך ממלכי בית חשמונאי ועמד לפני ר' שמעון בן שטח אמר ליה אין יש לי אצל המלך אמר ר' שמעון

בן שטח להם לאותן דיינים שדנין עמו אם משגר אני בשביל המלך אתם מוכיחים אותו אומרים לו הן שגר בשבילו בא ונתנו את כסאו וישב בצד שמעון אמר ליה שמעון בן שטח עמוד על רגליך ותן את הדין אמר ליה וכי דנין את המלך פנה לימינו כבשו הדיינין את פניהם בקרקע לשמאלו כבשו פניהם בקרקע בא המלאך ורבטן בקרקע עד שיצאה נשמתן מיד נזדעזע המלך מיד אמר ליי שמעון בן שטח עמוד על רגליך ותן את הדין שלא לפני אתה עומד אלא לפני מי שאמר והיה העולם שנאמר [דברי י"ט] ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ד' מיד עמד על רגליו ונתן את הדין **לכך צריך שיהיו הדיינין נוהגין אימה בעצמן והבעלי דינין נוהגים אימה בעצמן כביכול להקדוש ברוך הוא הם דנין שכך אמר יהושפט לדיינין כי לא לאדם תשפוטו כי אם לד' [ד"ה ב' ט'] עד כאן לשונו. (ומעשה זה הובא גם כן במסכת סנהדרין דף י"ט ע"א קצת בלשון אחר).**

קח את כל ראשי העם והוקע אותם, בראשי העם תלה על שלא מיחו בבני אדם.

(תנחומא בלק יט)

עוונות ישראל וחטאתם תלויים בראשי דייניהם

בילקוט (יחזקאל סימן שמ"א) וזה לשונו: בן אדם צפה נתתיך באמרי לרשע הה"ד ואשימם בראשיכם אם שמרתם את התורה הרי ראשיכם שמורים ואם לאו אינם שמורים **מלמד שאשמייהם של ישראל תלויים בראשי דייניהם** עד כאן לשונו.

בילקוט דברים (סימן תת"ב) "ואשימם בראשיכם" וזה לשונו: **דבר אחר אם שמרתם את דבריכם הרי ראשיכם שמורים ואם לאו אינם שמורים מלמד שאשמייהם של ישראל תלויים בראשי דייניהם וכן הוא אומר "בן אדם צופה נתתיך לבית ישראל באמרי לרשע וגו' ואתה כי הזהרת רשע ולא שב מרשעו ומדרכו" וגומר, עד כאן לשונו.**

**כשאינן הגדולים עושים מה שמוטל עליהם
אשמת ישראל תלויה בראשם**

כשישראל נשמעין לגדוליהן ואינן הגדולים עושים צרכיהן
אשמה תלויה בראשיהן של גדולים, ואם לאו,
תלוי בראשי עצמן. וכשאינן הגדולים עושין צרכיהן, מה כתיב
"ד' במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו" וגוי' עד כאן לשונו.

**צדיקים ומנהיגים שבדור צריכין למחות
ולהתבזות ולסבול הכאות מישראל**

בתנחומא פרשת תזריע כתב וזה לשונו: אמר לו הקדוש
ברוך הוא לגבריאל לך ורשום על מצחן של
צדיקים תינו של דיו כדי שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה וימותו
מיד ועל מצחם של רשעים תינו של דם כדי שישלטו בהם
מלאכי חבלה נכנסה קטיגוריי לפני הקדוש ברוך הוא אמרה
לפניו רבונו של עולם מה נשתנו אלו מאלו אמר לה הקדוש
ברוך הוא הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים **אמרה**
לו היה בידם למחות ולא מיחו אמר לה גלוי וידוע לפני שאם
מיחו בהם לא היו מקבלין מהם, אמרה לפניו רבונו של עולם
אם לפניך גלוי וידוע, לפניהם מי גלוי, לפיכך היה להם
למחות ולהתבזות עבור קדושת שמך ולקבל על עצמם ולסבול
הכאות מישראל כמו שהיו הנביאים סובלין מישראל שהרי
ירמיה סבל כמה צרות מישראל וישעיה כמו כן דכתיב (ישעיה נ')
"גוי נתתי למכים ולחיי למורטים" ושאר הנביאים, **מיד חזר**
הקדוש ברוך הוא ואמר למלאכי חבלה זקן ובחור ונשים וטף
תהרגו למשחית עד כאן לשונו.

**הצדיקים צריכים למסור נפשם
על קדושת השם שלא יחטא הדור**

ובילקוט יחזקאל מוסיף על זה: קפצה קטיגוריה לפני
הקדוש ברוך הוא ואמרה רבונו של עולם מפני מה

אתם חס עליהם, איזה מהם נפצע מוחו עליך, איזה מהם נתן נפשו על קדושת שמך, באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא יפה למדה קטיגוריא הדא הוא דכתיב "וממקדשי תחלו" עד כאן לשונו.

(ילקוט יחזקאל קפיטל ט' סימן שמ"ט)

רב המחניף ואינו מוכיח ראוי שכל הקללות שבתורה יבואו עליו

רב המחניף למי שמלא עוונות בשביל בצע כסף שבידו ואומר לו "צדיק אתה" ראוי שיבואו עליו כל הקללות שבתורה, אבל מי שמוכיח חבירו שיחזור בו נוטל ברכות אותו המתוכח **אם קבל עליו וחוזר בו גם הוא מקבל ברכות.**

(ילקוט דברים תשצג)

אסור לרב לעצור ולהמנע מלומר דבריו

לא תגורו מפני איש אל תכנס דבריד מפני איש, שלא תירא מפני פלוני שלא יהרג את בנך, ושלא ידליק את גדישך, ושלא יקוץ נטיעותיך, כי המשפט לאלקים.

(ילקוט)

נח היה מוחה בדור המבול לכך נקרא איש צדיק

בבראשית רבה (פרשה ל' פסוק ז) וזה לשונו: איש כל מקום שנאמר איש צדיק מומחה, שכל ק"כ שנה היה נוטע ארזים וקצצן אמרו ליה למה כדין, אמר להון כן אמר מארי דעלמא דהוא מייתא מבולא על עלמא א"ל אין איתא מבולא, לא אתא אלא על ביתי דההוא גברא, הדא הוא דכתיב "לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל", אמר ר' אבא בר כהנא כרוז אחד עמד לי בדור המבול זה נח תמן אמרין כרוז ליה לפיד ליה בוז, שהיו מבזין עליו, והיו קוראין ליה ביזיא סבא, עד כאן לשונו, הרי שרבותינו אמרו שהי' מוחים בדורם.

וכן מובא במדרש רבה (איכה ב') וזה לשונו: והכו אל תחוס

עינכם ואל תחמולו בחור ובתולה טף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו התו אל תגשו וממקדשי תחלו, והאיך זה. אלא באותה שעה קפצה קטיגוריא לפני כסא הכבוד אמרה לפניו רבון העולם, **איזה מהן נהרג על שמך, איזה מהן נפצע מוחו על שמך, איזה מהן נתן נפשו על שמך, עד כאן לשונו.**

כשמנהיגי הדור וראשיו רואין דבר עבירה והופכין פניהם ממנו, גם הקדוש ברוך הוא עושה להם כן

ברבה איכה בפסוק "ויצא מבת ציון כל הדרה היו שריי כאילים" וזה לשונו: רבי סימון בשם ר' שמעון בר אבא ורבי שמעון בן לקיש בשם רבי יהושע, מה אילים הללו בשעת שרב הופכין פניהם אלו תחת אלו **כך היו גדולי ישראל רואין דבר עבירה והופכים פניהם ממנו, אמר להם הקדוש ברוך הוא תבא שעה ואני עושה לכם כן עד כאן לשונו.**

המנהיגים צריכים להוכיח גם כשמבזים אותם ומלעיגים עליהם

ותוכחתי לא אביתם. זה ירמיה שכל תוכחה ותוכחה שהיה מוכיח את ישראל היו מבזין אותו ומלעיגים עליו. אמר להם ירמיי חייכם [עתיד] יום לבא, כשם שהייתם מלעיגין עלי ומשחקים בי, לשחוק ולהלעיג עליכם, מנין ממה שכתוב אחריו גם אני באידכם אשחק וגו'.

(מדרש משלי פ"א פל"ב)

מי שאינו מוחה עובר על ג' לאוין

מי שרואה עוברי עבירה ואינו מוחה עובר בשלשה לאוין. (זוהר הקדוש, חלק א', דף רלט:)

ענשים ופגעים קשים ומרים למי שאינו מוכיח

מי שבידו להוכיח ואינו מוכיח נלקה בצרעת. (זוהר הקדוש, חלק ג', דף מו:)

הצדיק שנתפס בעון הדור הנגעים באים על פניו

מובא בזוהר הקדוש: **מי שהקדוש ברוך הוא מיסרהו בנגעים שתחת בגדיו הם יסורים של אהבה, אך אם הם בפניו לא של אהבה הם, זולת אם נתפס בעוון הדור, שהיה בידו למחות ולא מיחה, אז אף אם הוא צדיק גמור מייסרו הקדוש ברוך הוא בעוון הדור, שהנגעים באים על פניו.**

שכר המקנא לכבוד השי"ת

כל ההוא בר נש דמקני לה לקודשא בריך הוא לא יכיל מלאכא דמותא לשלטא בה כשאר בני נשא.

(זוהר הקדוש, חלק ג, דף כט:)

צדיק אינו נותן שינה לעיניו

הצדיק אינו נותן שינה לעיניו ביום ובלילה עד שמוכיח הרשעים ומביאם שישובו בתשובה.

(זוהר הקדוש, חלק א, כ:)

אברהם מודיע שיש מנהיג בעולם שיצרו ומנהיגו בוויכוחים הוכחה אוסף אסיפות ודורש לפנייהם מחבר ספרים מעמיד ישיבות וראשי ישיבות עד שמחזיר האנשים לדרך האמת

ברמב"ם פרק א' מהלכות עכו"ם (הלכה ג') וזה לשונו: בן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו כיון שהכיר וידע התחיל לשוב תשובות על בני ארץ כשדים ולערוך דין עמהם ולומר שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בה ושיבר הצלמים והתחיל להודיע לעם שאין ראוי לעבוד אלא לא-לוה העולם ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים וראוי לאבד ולשבר כל הצורות כדי שלא יטעו בהן כל העם כמו אלו שהם מדמים שאין שם אלוה אלא אלו כיון שגבר עליהם בראיותיו בקש המלך להורגו ונעשה לו נס ויצא לחרן והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם א-לוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד

והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא שנאמר ויקרא שם בשם ד' א-ל עולם וכיון שהיה העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירהו לדרך האמת עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם ושתל בלבם העיקר הגדול הזה וחבר בו ספרים והודיעו ליצחק בנו וישב יצחק בגרר מלמד ומזהיר ויצחק הודיע ליעקב ומינהו ללמד וישב מלמד ומחזיק כל הנלוים אליו ויעקב אבינו למד בניו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך השם ולשמור מצות אברהם עד כאן לשונו.

הרב צריך לסבול ולהוכיח

כתב הרמב"ם ז"ל בספר המורה (ח"ג פרק כ"ט) בדבר מה שהיה לאברהם אבינו עליו השלום עם בני דורו, וזה לשונו שם באמצע הדברים: אין ספק אצלי שהוא עליו השלום כאשר חלק על דעת בני אדם כולם, שהיו מקללים ומגנים ומבזים אותו התועים ההם, וכאשר סבל הכל בעבור השם, וכן הדין לעשות לכבודו, עד כאן לשון קדשו. הרי שדייק הרמב"ם בלשונו הקדוש "וכן הדין לעשות לכבודו" כדי להורות לכל שאין זה מכח חומרא או מצד מדת חסידות רק מצד הדין יש לעשות כן לסבול ולהתבזות בעבור כבוד שמו יתברך.

הדיינים חייבים לריב את ריב ה'

הרמב"ם בהלכות סנהדרין (פרק כ"ד הלכה ח') וזה לשונו: **וכן יש לדיין לעשות מריבה עם הראוי לריב עמו ולקללו ולהכותו ולתלוש שעריו ולהשביעו באלקים בעל כרחו שלא יעשה או שלא עשה שנאמר ואריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם באלקים, עד כאן לשונו.**

המנהיגים חייבים לסבול מאנשי דורם

הרמב"ם פרק כ"ה מהלכות סנהדרין (הלכה ב' כתב) וזה לשונו: "ואצוה את שופטיכם" זו אזהרה לדיין שיסבול את הציבור כאשר ישא האומן את היונק צא ולמד ממשה רבן של כל הנביאים כיון ששלחו הקדוש ברוך הוא במצרים ונאמר "ויצום אל בני ישראל", אמרו מפי הקבלה שאמר להם למשה ולאהרון על מנת שיהיו מקללים אתכם וסוקלין אתכם באבנים, עד כאן לשונו.

כהן משוח מלחמה מוכיח את אנשי המלחמה

בספר המצות (מצוה קצ"א) וזה לשונו: הוא שצונו שנמנה כהן שיוכיח לעם תוכחת המלחמה ויחזור מי שאינו ראוי לו להלחם או לחולשה בעבור שתהיה מחשבתו בענין יחיב לו מיעוט גבורה למלחמה והם ג' דברים שביאר הכתוב ואחר כך יכנסו למלחמה וזה הכהן נקרא כהן משיח מלחמה ויאמר בתוכחת הלשון האמור בתורה ויוסף על זה מאמרים יעוררו הלבבות למלחמה ויביאם לסכן את עצמם לעזור דת ד' לעבדו ולשמור מצותיו ולהנקם מסכלים המפסידים יושר המדינות והוא אמרו יתעלה כקרבכם למלחמה ונגש הכהן, עד כאן לשונו הזהב.

בית דין חייבים להעמיד שומרים שלא יבואו לידי עבירה

הרמב"ם הלכות יום טוב (פרק ה' כ"א) וזה לשונו: חייבים בית דין להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו מסבבין ומחפשין בגגות ובפרדסים ועל הנהרות כדי שלא יתקבצו לאכול ולשתות שם אנשים ונשים ויבואו לידי עבירה וכן יזהירו בדבר הזה לכל העם כדי שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם לשמחה ולא ימשכו בין שלא יבואו לידי עבירה עד כאן לשונו.

רב המוכיח את הרבים עושה קורת רוח לפני קונו.
(תנא דבי אליהו רבה ג)

**דבר הלכה ומסור גם ביד הפריצים יש למחות
הגם שמזהירים שימירו דתם**

בתשובת הרדב"ז (חלק א' סימן קפ"ז) כתב וזה לשונו: שאלת
ממני **אודיעך דעתי באלו הפריצים העוברים
עבירות ביד רמה ובשאט נפש וכשבאים לייסר אותם אומרים
שימירו, האם נייסר אותם ולא נחוש או לא?**

תשובה כל ימי אני מצטער על זה כי על כן תפוג תורה ואין
כח לכוף את הרשעים ועל זה אני מתפלל בכל יום
שלא תארע תקלה על ידי אבל מכל מקום אגיד לך דעתי בזה,
לכאורה היה נראה לומר להניח אותם לעבור על קצת מצות
כדי שלא יעברו על כל גופי תורה, תדע דהא כתבו המפורשים
דכייפינן לגרש בטענת מאיס עלי כדי שלא תצאנה בנות ישראל
לתרבות רעה הרי שאנו מתירין לגרש שלא מן הדין משום שלא
תצאנה לתרבות רעה, אבל כד מעיינת בה שפיר תשכח דאין
מכאן ראיה כלל דבהך כפייה אין אנו עוברים על דברי תורה
דכיון שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני אן סהדי דגמר בדעתו
לגרש ברצון כדי לשמוע דברי חכמים וסמכינן אהך טעמא כדי
שלא תצאנה לתרבות רעה, אבל להתיר דבר האסור כדי שלא
תצאנה אין לנו וכל שכן שלא נתיר לעבור על שום מצוה מפני
חששא זו, **ואם תאמר הא ניחא שלא נתיר אנו דבר של איסור,
אבל לא נייסר אותו ולא נמחה בידו מפני חששא זו, הא ודאי
ליתא שהרי כולנו עריבים זה לזה וקרא כתיב ואם העלם
יעלימו וגו'.**

ותו שאם באנו לחוש לזה תתבטל התורה לגמרי כיון
שיתפרסם הדבר שבשביל חששא זו אנו מעלימים עינינו
מהרשעים, בני עולה יוסיפו לחטוא וירבה הגזל והחמס
והניאוף וכיוצא בזה ולא מתקיים התורה אלא בשרידים, וכן

מצינו בכל דור ודור שמיסרים את הרשעים ולא חששו לחששא
 זו, ותו דכי היכא דקיימא לן אין מעבירין על המצות ואין
 מדקדקים אם זו קלה או חמורה כך אין מעבירין על העבירות
 אף על פי שזו קלה וזו חמורה, וכיון שמוטל עלינו לייסרו על
 עבירה זו שבא לידינו אין מעבירין עליה, ותו דכיון שהוציא
 אותו מפיו סופו לעשותו, וכן ראינו כמה פעמים שאף על פי
 שלא נייסר אותו הולך ופושע בלא סיבה, ולכן ראוי לעשות
 המוטל עלינו ואם יצא יצא **ואנחנו נושענו מערבותו שאין אנו
 עריבים במומרים** והכי משמע קידושין ע"ב ע"א ממאי דאמר
 רבינו הקדוש בשעת פטירתו בדרך נבואה דר' אחי בר' יאשיה
 שמתינהו להנהו דאקפי פירא בכוורי וחללו שבת ואשתמוד
 משום דשמתינהו, ואיכא למידק מאי אשמעינן תלמודא בהך
 מלתא ורבינו הקדוש גופי' למאי הלכתא ניבא דבר זה, אלא
 לאשמעינן דאפילו אם נראה לחכמים מפני שהם מנדין או
 מחרימים או מיסרים יצא לתרבות רעה לא יניחו בעבור זה
 מלדון ומלעשות כהלכה, ולפי הנראה לא היה שם חילול שבת
 מן התורה אלא מדרבנן מדשמתינהו ותו לא, ואפילו הכי לא
 חשש, כל שכן בנידן דידן שעוברים על התורה דודאי מוטל
 עלינו לקיים תורתנו ויהיה מה שיהיה אחר כך, ואף על גב
 שכתבתי כל זה להלכה, מכל מקום יש למנהיג הדור להיות
 מתון בדברים כאלה, לפי שאין כל האנשים שווין ולא כל
 העבירות שוות, הא כיצד אדם שהוא רגיל בעבירות ובוטח
 בעצמו בטענתו אין חוששין לו ויהי' מה, ונעמיד התורה, ואם
 אינו רגיל, וקרוב הדבר שישמע, ממשיכין אותו בדברים עד
 שישוב מעט מעט ואין ממהרין להענישו מפני התקלה וכן כל
 כיוצא בזה והכל לפי ראות עיני הדיין והמנהיג, ובלבד שיהיו
 כל מעשיו לשם שמים. עד כאן התשובה. [ועיין בספר חסידים סימן
 קפ"א].

הפריש הרב מאיסור תורה לדעה אחת אפילו בשוק

בשולחן ערוך יורה דעה (סימן ש"ג סעיף א') וזה לשונו: הרואה כלאים של תורה על חבירו אפילו היה מהלך בשוק קופץ לו וקורעו מעליו מיד **ואפילו היה רבו** ויש אומרים דאם היה הלובש שוגג אין צריך לומר לו בשוק דמשום כבוד הבריות ישתוק ואל יפרישנו משוגג עד כאן לשונו.

חייבין להכנס בספק עונש מהשררה ולהחזיק הנידוי על שעבר בינו לבין קונו כדי להחזיק הדת והתורה

בשאלות ותשובות תרומת הדשן (סימן רע"ו) וזה לשונו: **שאלה** חכם נידה אחד בשביל שהלך עם חבירו בערכאות של גוים ולא רצה לדון עמו בדיני היהודים כי סמך על תקיפתו עם הערכאות שיזכה בוודאי לפניהם, וכאשר נידה החכם על ככה גרם עם השררה שגזרו בקנס חמור שכל מי שיחזיק נידוי על זה פלוני ילקה בכובד וחומר, מחוייבים הציבור לכנוס בספק סכנה של עונש השררה שיחזיקו הנידוי ואולי יענשו או אין צריכין.

תשובה: יראה דלא מחוייבין ליכנס בסכנת עונש השררה בכהאי גוונא, והאריך וסיים וזה לשונו: אמנם נראה דוקא בכהאי גוונא שנתנדה בדברים שבינו לבין חבירו עבור עניני ממון וכהאי גוונא, שסוברין השררה שלהם הכח והממשלה לשפוט ולדון ולגזור ולצוות כרצונם, ואין כאן פריקת עול הדת והתורה אם הולך בתוקף ובאלמות עם חבירו, **אבל אם החרימוהו ונידוהו בשביל שעבר עבירות בפרהסיא בדברים שבינו לבין המקום ברוך הוא, כהאי גוונא מחייבין נפשינו ליכנס בספק עונש כדי להחזיק דתינו ותורתינו, ומשום קדושת השם, כדאשכחן פרק מי שמתו דר' אדא בר אהבה חזא לההוא גברא דהוי לבוש מלבוש כלאים סבר דישראל הוא קרעינהו מיניה בשוקא, וחשיב התם דמסר נפשו**

על קדושת השם, דמסתמא היה לו לירא מן הלובש ולא חש ומסר נפשיה, וצריך לתת לב לפי הענין עד כאן לשונו.

ביורה דעה סימן של"ד (סעיף מ"ח) וזה לשונו: אם נידוהו לאדם אחד על שעבר עבירה וגזר השר עונש על מי שיחזיק הנידוי חייבים ליכנס בספק עונש כדי להחזיק דתינו אבל אם נידוהו על דברים שבינו לחבירו כגון שהוליכו לערכאות אין אנו חייבים ליכנס בסכנת העונש עד כאן לשונו.

באין אפשרות למחות בוודאי שאסור להחניף

במסכת סוטה (דף מ"א ע"א) וזה לשונה: וכשהגיע ללא תוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות, אמרו לו אל תתירא אגריפס אחינו אתה אחינו אתה. בגמ' ע"ב תנא משמיה דר' נתן באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כליה שהחניפו לו לאגריפס. בתוספות דיבור המתחיל אותו יום, וזה לשונו: ירושלמי תני ר' חנינא ברבי גמליאל אומר הרבה חללים נפלו באותו יום שהחניפו לו, ותמוה הדבר לומר אם היה ראוי מדין תורה כיון דאמו היתה מישראל, ותירץ דלהיות מלך ישראל צריך להיות מאביו ואמו מישראל, וסיימו התוספות וזה לשונו:

וזהו היתה החנופה שמלך בזרוע שלא כדין תורה והודו לו והחזיקו בכך, **נהי שלא יכלו למחות** היה להם לשתוק לא להחזיקו, **וזהו עונש החנופה בדבר עבירה שמחניף לחבירו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקדוש ברוך הוא ועושה לעין של מעלה כאילו אינו רואה** עד כאן לשונו הזהב, ועיין במגן אברהם (סימן קנ"ו) בסופו שהביא דברי תוספות אלה שם בקיצור להלכה.

(מחנה חיים)

יחוס רק על כבוד ה'

מי שיושב על כסא הרבנות לא יחוס על עצמו, רק על כבוד ה' יהיו עניניו ולבו תמיד.

(שו"ת "כתב סופר" אבן העזר סימן מז)

משה הוכיח ויסר בפרהסיא במקום חילול ה'

בפרשת כי תשא על הפסוק "ויעמוד משה בשער המחנה" כתב הרמב"ן וזה לשונו: וטעם ויעמוד משה בשער המחנה דבק במה שאמר, **כי כיון שראה את העם שהיו לשמצה ולקלסה באויביהם, וזה חילול השם, עמד בשער המחנה וקרא בקול גדול מי לד' אלי והרג בפרהסיא כל עובדי עגל כדי שישמע הדבר בקמיהם ויתקדש שם שמים בהם תחת החילול שעשו עד כאן לשונו.**

עונשו החמור של הדיין שמסלק עצמו מלהעניש את החייב בדין

ברקאנטי פרשת משפטים על פסוק ואלה המשפטים וזה לשונו: הדין דין אמת לאמיתו ונתפש (כיצד). כגון דיין שמדקדק דקדוקין לזכות לרשע, דתנינא בית דין מכין ועונשין שלא מן התורה כדי לעשות סייג לתורה, והדיין מסלק עצמו מלהענישו ומדקדק בענין הדין למצא פתח לזכות אותו מן הדין ממש, והוא דין (פי' והוא דין אמת לפי הדין אם לא שהשעה צריכה לכך, לבוש) **כשהקדוש ברוך הוא דן את העולם אותו הדיין נתפש עליו, ומסתלק מן העולם קודם זמנו, ואם לאו** (פירש שלא נתפש הדיין עצמו. לבוש) **עליו כתב לא נין ולא נכד בעמו כשעצמו אינו נתפש נתפש זרעו, עד כאן לשונו.**

אזהרות להמנהיגים שלא יעשה פשרות על חשבון התורה

בספר העקידה (שער כ' ומביאו גם כן בתשובת מחנה חיים חלק ב' אורח חיים סימן ה' באריכות עיי"ש) אחרי אריכות דברים על ענין

אם יש לבית דין להניח לעבור בפומבי חטא קל כדי שלא לגרום חטאים גדולים כגון איסור אשת איש כתב וזה לשונו :

ואני דנתי על זה פעמים רבות לפניהם ולפני גדוליהם והסברתי להם שהחטא הגדול אשר יעבור עליו איש איש מבית ישראל בסתר ושלא לדעת הרבים או ברשות בית דין, חטאת יחיד הוא והוא בעונו ימות, על ידי בית דין של מעלה, או על ידי בית דין של מטה, וכל ישראל נקיים כמו שהיה עון פלגש בגבעה, אם היה בית דין שלהם מוסרין האנשים הרשעים ההם לבדם ביד ישראל, **ואמנם החטא הקטן כשיסכימו עליו דעת הרבים, והדת ניתנה בבתי דיניהם שלא למחות בו, הנה הוא זמה ועון פלילי וחטאת הקהל כולו, ולא ניתן למחילה אם לא בפורעניות הקהל, כמו שהיה בבני בנימין, על השתתפם בעון, והוא היה עון סדום כמו שביארנו, שהם ובתי דינן שלהם הסכימו, שלא להחזיק יד עני ואביון, ולכן הוא טוב ומוטב שיכרתו או ישרפו או יסקלו החטאים ההם בנפשותם, משתעקר אות אחד מהתורה בהסכמת הרבים, ומי שלא יקבל זה בדעתו אין לו חלק בבניה ונחלה בתורת אלקית, אמנם מה שנגפו על זה ישראל פעמים עם שכבר למדו ז"ל מסמיכת הסיפור טעם מספיק והוא עון פסל מיכה אשר לא מחו וכו', עד כאן לשון העקידה.**

התבונן נא היטב באלו הדבורים שאין להתיר לעשות חטא קל כדי למנוע מלעשות חטאים גדולים, ולא כמו בדורותינו אלה בעונותינו הרבים אשר מהפכים דברי אלקים חיים ועושים פשרות ומוותרים הרבה גופי תורה, באמרם כדי להציל מעבירות יותר גדולות, ועל ידי זה ירדנו ירידה אחר

ירידה בעונותינו הרבים¹, אוי לנו מה שעלתה בימינו, ואין לנו להשען רק על אבינו שבשמים.

במה דורשים

צריך לדרוש מדברים שנכשלין בהם יותר מלדרוש להם פשטים.

(פרי חדש יורה דעה סימן פב)

תוכן דרשת הרב יהיה דברי מוסר

עיקר הדרשה צריך שתהיה ללמד את חוקי האלוקים ואת תורותיו... וגם להמשיך לב השומעים באגדה המדריכים ליראת השם למנעם מחטא לפניו יתברך שמו ובתשובה ולא יכון להראות את עצמו שהוא חכם ויודע לדרוש פסוק או מאמר בכמה פנים.

(ב"ח סימן ר"צ, ושירי כנסת הגדולה)

גדול הרודה עבריינים ומקיים לא תגורו יזכה למחיצת פינחס המקנא ורעה אליו לא תאונה.

(פתחי תשובה סימן שלד בשם בכור שור)

אמירת תוכחה דוחה סעודה שלישית

רב הדורש לעם חוקי האלוקים ולהכניס בלבבם יראת שמים ונתאחר לבוא לבית המדרש לא יניח הדרשה בשביל סעודה שלישית לפי שלימוד תורה ויראת שמים לרבים קודם לכל המצוות שבתורה.

(שולחן ערוך הגר"ז אורח חיים סימן ר"צ, ד)

מזה (מפינחס) ילמד האדם שיקנא את קנאת ה' צב-אות כשרואה איזה חילול השם או חילול התורה. ראה איך

---

(1) ראה מה שכתב בענין זה בשאלות ותשובות חות יאיר סימן קמ"א, וכן ב"שובת מהרי"א", "יהודה יעלה" חלק שני סימן ק"מ.

החזיק לו השם יתברך טובה וחנות וברית שלום, עד כאן לשונו.

(של"ה הקדוש בעשרה הלולים)

פרנס העוסק בצרכי ציבור אסור לו לסגף עצמו כי על ידי חלישותו יפסיד האחרים

בספר חסידים סימן תקכ"ז וזה לשונו: אדם שצריכים לו רבים אין רשאי לסגף עצמו^{II}. אם רבים לומדים לפניו או מליץ למלך ולשרים ולשופטים וכיוצא בהם^{III}, כי אם לא יוכל לדבר אז אחרים מפסידים.

על כל אחד מישראל לשמור שהמצוה לא תתבטל כללות החיוב היא על המצוות שלא יתבטלו בעולם מאיש ישראל צריכין לרדות במקל למנוע עושק ורשע וגם להוכיח בנועם דברי אהבה להטות בני אדם ליישר עקמומית הלב. ויזהר להיות נאה דורש ונאה מקיים ואז יכניס אהבת ד' בלב השומע. (דברים יא, כב).

"כי אם שמור תשמרון", צריך לדעת למה כפל לומר שמור תשמרון, עוד מה שמירה היא זאת... עוד ירצה לצוות על המצות שיהיו נשמרים בין ממנו בין מהזולת, והכונה בזה שלא

(I I) עיין ירושלמי דמאי (פרק ז' הלכה ג) ומגן אברהם סימן תקע"א סעיף קטן ב', ועיין תענית י"א עמוד ב' אר"ש האי בר בי רב דיתיב בתעניתא ליכול כלבא לשירותיה, ועוד שם: אין תלמיד חכם רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים, ועיין בשערי תשובה סימן תקנ"א סעיף ל"ו בשם תשובת הרשב"א ובש"ך יו"ד סימן רכ"ח סעיף קטן כ"ו שאם נדר להתענות ומתבטל מלמודו מותר להתיר אותו נדר וכן לשחוט ולבדוק ולהורות יש להתיר כי בכלם יש מצוה.

(I I I) עיין ירושלמי ברכות פרק ה' הלכה א' העוסק בצרכי צבור כעוסק בדברי תורה.

יאמר אדם די לי אם אשמור את עצמי לבל עבור על אחת מהמצות ואין עלי להצר על ביטול המצות מהזולת, לזה בא מאמר ה' שמור אתם תשמרון את מצות פירוש לבל יתבטלו מהזולת, ובנועם דברים אלו נתן טעם שחייב ה' לישראל בערבות, כי כללות החיוב היא על המצוה שלא תתבטל בעולם מאיש ישראל, ולזה כל שמתבטלת הרי נעשה פשיעה בינותינו, כי התורה לנו ניתנה מורשה אל תקרי מורשה אלא מאורשה (פסחים מ"ט:). ועל האדם חיוב שמירת ארוסתו לבל תהיה נעלבת מהזולת, כמו כן הדבר הזה אשה יראת ה' הקנו לנו מן השמים עלינו חיוב שמירתה לבל ישלחו ידם במה שאין התורה חפצה, וזה יהיה ע"י הכח אשר יהיה ביד המצטווים לרדות במקל ולמנוע עושק ורשע, גם להוכיח בנועם דברי אהבה וחיבה להטות לב בני אדם ליישר עקמומיות הלב, והוא אומרו לעשותה לאהבה וגוי' ללכת בכל וגוי' ולדבקה בו, פירוש מאמר לעשותה על דרך אומרם (יבמות ס"ג:). נאה דורש ונאה מקיים, גם אמרו רבותינו ז"ל (ברכות ו:). כל איש שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין, שהבא להזהיר בני אדם ולהטותם אל הדרך הישר צריך שיהיה הוא קודם לכן עושה את כל המצות, והוא אומרו לעשותה ואז יכניס אהבת ה' בלב שומע, והוא אומרו לאהבה פירוש פועל יוצא לשני שיפעיל פעולת אהבתו יתברך בלבנות בני אדם לבל ישלחו יד בתורת ה', ואומרו ללכת בכל דרכיו כלל במאמר כל דרכיו לוי' אפילו דברים שאינם במושג בנבראים והוא על דרך אומרם ז"ל (בי"מ פ"ה). אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה, ואמרו עוד ז"ל (סנהדרין י"ט:). כאילו בראו, וכפי זה מה ה' בורא ויוצר כמו כן המכניס אהבתו יתברך בלב עם ה'.

(אור החיים דברים י"א, כ"ב)

מוכיח שמשבח העולם הבא וממעיט העולם הזה צריך שיכיר הכרה חושיית בטוב העליון, וישיג גם כן השגת טוב העולם הזה, דבלאו הכי יאמרו הבריות אם היה טועם הנאת עולם הזה ותענוגיו לא היה ממאסו. וגם בענייני עולם הבא לא יאמנו דבריו לשכל הטבעי אם הוא עצמו אין דבריו אלא מפי האמונה. (דברים יא, כו).

"ראה אנכי נותן" וגו'. צריך לדעת למה אמר לשון ראייה על הדברים, עוד אמרו אנכי, עוד למה אמר לשון יחיד כיון שכל הפרשה כולה בלשון רבים נאמרה, ונראה שהכוונה היא כי לפי שבא להבחירם בעולם העליון ולהמעיט כל טובות עולם הזה, וכדי שיתאמתו אצלם הדברים צריך שהמוכיח יהיה בו ב' עניינים, א' שיכיר הכרה חושית בטוב העליון, והב' שהשיג השגת טוב עולם הזה וקנייניו, כי אם המוכיח יהיה מושלל מקנייני עולם הזה לא יאמנו דבריו למשיגי טובת עולם הזה כי יאמרו אין אומרים למי שלא ראה יבא ויגיד שאם היה טועם טעמי הנאות גדולת העולם הזה וקנייניו ותענוגיו לא היה ממאיסו ובוחר בזולתו ובזה לא יטו אזנם לקבל דבריו, גם הבא להפליג בטוב עולם הבא לא יוצדקו ולא יאמנו דבריו לשכל הטבעי כל שהוא עצמו אין דבריו אלא מפי האמונה והוא לא ראה ולא ידע, ולזה אמר מושיע ורב האיש משה ראה אנכי פירוש אלי תראו ותצדיקו ותשכילו להצדיק הדברים, כי הוא השיג להכיר טוב עולם הזה כי היה גדול מאוד וגבור ומלך ועשיר גדול כאומרם ז"ל (שבת צ"ב). ויפה דודי אף נעים גם בטוב העליון הכיר כי עלה שמים וטעם טעם עליון, ואחר שהשיג הכרה חושיות הכרת ב' דברים והשגתם אמר להם הדברים האמורים בענין כאשר אבאר, ואמרו ראה לשון יחיד כי ראייה זו כלן שוים בהכרתה כאיש א' שגלוי לכל השגת משה בעולם הזה ובעולם הבא.

(אור החיים דברים יא, כו)

הצדיק צריך לעשות למען העם שיחזרו בתשובה

לא תראה את שור וגוי. פרשה זו באה לרמוז בפרטות חיוב התוכחות שצריכין בני א-ל חי צדיקי עולם לעשות לעם ה', והן אלה צדיקים יקראו לצד מעלתם אחים, כמו שהעירותיך שכינוי זה הוא מדריגה היותר מעולה שבכל כינויים אשר יתכנו בהם יחידי עם, (שמות רבה נ"ב) ואותם צוה ה' כי תראה את שור אלה הם בני אדם שנמשלו כבהמות והם צאן קדשים ולזה קראם שור ושה, אחיך שהוא הקדוש ברוך הוא, ויחס לו שם זה להעיר אל מי מקדושיו הוא מצוה שהם הצדיקים כמו שכתבנו.

ואומרו נדחים על דרך אומרו (לעיל ד') "ונדחת והשתחווית להם" וגוי' **שהעובר פי ה' יקרא נדח**, ויצו ה' לבל יתעלם אלא ישיבם לאחיו הוא אלקי עולם וכפל לומר השב תשיבם, נתכוון כי מתחילה ישיבם לדרך הטוב ובזה יתקרבו אל אביהם שבשמים, והוא אומרו תשיבם לאחיך.

(אור החיים פרשת כו תצא פסוק כ"ב)

אלה דברי תוכחה דברים קשים דיבור משה רק לאלה הדיינים

עוד ירצה להגיד הכתוב שכל מי שנה שהיה משה רועה ישראל במדבר לא דבר להם קשות זולת אלה הדברים הוא שדבר קשות, והגם שמצינו שאמר להם (במדבר כ"י) שמעו נא המורים, **לא אמר דבר זה לכללות ישראל אלא לחלק א' שהיו מורים הוראה**, וכן אמרו בספר הזוהר, אבל לכל ישראל **לא דיבר קשות זולת אלה**, והוא מה שדקדק לומר אל כל ישראל פירוש אל כולם הוא שלא דבר קשות אלא אלה, אבל לקצתן ימצא שדבר קשות חוץ מאלה.

(אור החיים פרשת דברים)

רב צריך להוכיח בני עירו ולא יחשדם שישנאוהו על כך אלא יחזיקם בכשרות

עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל (כתובות קה:): האי צורבא מרבנן דסנו ליה בני מאתיה משום דמוכח להו במילי דשמיא. ומעתה יאמר החכם למה לי קנאה למה לי שנאה ותחרות עם זרע ישראל ואחדל מהוכיח ואהיה אהוב ונחמד לכולן, לזה נתחכם ה' וקודם שצוהו להוכיח, צוה לבני ישראל שלא ישנאוהו ואחר כך צוהו להוכיח, שהרי ישראל מוזהרים מה' לבל ישנאוהו. ואם תאמר ומי יערבנו לעם שלא ישנאוהו, וישמרו מצות לא תשנא, לזה אמר "ולא תשא עליו חטא" פירוש, **שלא יחשדם בחטא זה אלא יחזיקם בכשרות**. ואומר לשון יחיד לשלול החשד אפילו מיחיד שיחזיק כל איש ישראל שלא ישנאו בשער מוכיח, ובזה יוכיח ויחזור ויוכיח עד שיקבלו מוסרו.

(אור החיים ויקרא יט, יז)

לפקח על כל דרכי בני אדם שלא יפרצו גדרי התורה

המורם מכל האמור דיצא לנו מוסר השכל על כל רב ודין המושל בגבורתו בקהל עדתו להיות עיניו פקוחות על כל דרכי בני אדם יחיד או רבים איש ואשה שלא יפרצו גדר התורה והמצוות

(אור החיים ויקרא יט, יז).

הדרוש של הרב בית המדרש הקהילה יהיה דברי תוכחה

עיקר הדרוש יהיה להזהיר להמון ישראל את כל תוקף פרטי העבירות שאדם דש בעקביו וענשן וכמה דינים שנכשלין בהם וכמו שכבר כתבו רבותא בתראי.

(החיד"א במחזיק. ברכה סימן רצ)

לגבי דין היושב על כסא ההוראה לא אמרינן מוטב שיהיו שוגגין דאף שיודע שלא יקבלו על ספק המועט שיקבלו

חיובא רמי עלה להוכיח.

(אברהם אזכר למהרא"ף, דף כט, אות מ)

מוכיחי הדור להחזירם למוטב ממתיקין הדינים ומרבים שלום בעולם, אבל כשחס ושלום הרע של הדור גובר עד שמקלקל התוכחה והמוסר מזה נתקלקל שלום העולם ועל ידי זה נעשה גרוש חס ושלום ונעשה מחלוקת בעולם.

(לקוטי עצות ערך תוכחה)

יורה לבני אדם עבודת אלקים ויוכיחם

בחובת הלבבות שער הכניעה (פרק ו') וזה לשונו: והתשיעי שינקום מן הרשעים לכבוד הבורא, ואל תשיאהו מחילתו לבני אדם בצד עצמו, למחול בדברי האלקים, או למי שידבר בנביאיו וחסידיו וסגולתו, ואל ינהג בעושי בני אדם איש את רעהו, כמנהגו במחילתו להם בעשקם אותו, אך יציל העשוק ויעזור להוציא מיד העושק, כמו שכתב (ירמיה נ"ח) דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק, ואמר (איוב כ"ט) "ואשברה מתלעות עול". ויורה בני אדם עבודת האלקים, ויוכיחם ויכלימם, ויצום על הטוב ויזהירם מן הרע בידו ובלשונו כפי יכולתו, וימהר לקחת דיני האלקים ממי שחייב בהם, ולא יכנע ולא ישפל בזה, כמ"ש בפנחס (תהלים ק"ו) "ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם", עד כאן לשונו.

לפעמים רק החכם המוכיח שומע הבת קול שמעורר

לתשובה ועל ידי שאתה המוכח, שומע בקולו

כשומע בכרוז מלכו של עולם

"ונשמע פתגם" כבר ידעתם מה שאמר בזוהר (שמות ה, א; וע' אבות ו' ב): בת קול יוצאת בכל יום ומכרזת: 'שובו בנים שובבים!' (ירמיה ג, יד) ובת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת: "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה!" דקשה, למי מכריזים,

והלוא אין אנו שומעים כלום? אלא ודאי אף על גב דאיהו לא חזי, מזליה חזי, כמו שאמרו במסכת מגילה (ג, א). וכן הכא נמי, אף על גב דאיהו לא שמע, מזליה שמע, כדכתיב (תהלים קלט, יד): "נפלאים מעשיך" לשון כסוי, כמו (דברים יז, ח): "כי יפלא ממך דבר"; אפילו הכי, "ונפשי יודעת מאוד" (תהלים קלט, יד). וזהו שלפעמים מתעורר באדם רוח טהרה מקול הקורא לאוזן נשמתו, ומכל מקום לא יזכה לזה רק השומע בקול החכם המוכיח. והיינו דכתיב (שם יא, יא): "והיה אם שמוע תשמע", כלומר: אם תשמע למוכיח באוזן בשר, תזכה לשמוע באוזן הלב כרוז מלכו של עולם. והיינו: "נשמע פתגם המלך" שעל ידי רוח הקודש ידעו בסיני זה הענין, ואמרו: ודאי שנשמע קול מוכיח, לפי שאז נזכה לשמוע פתגם המלך.

(שבט מוסר פרק י"ט)

כשהמנהיג מוכיח לא ידבר רע על ישראל ומשה רבינו עליו השלום נענש על זה

יהא אדם זהיר שלא לדבר דלטורין על ישראל; אפילו ישראל אינן עושים רצונו, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לדבר עליהם דבר טוב. וראיה מפורשת מאליהו הנביא, כדאיתא בדברי רבותינו ז"ל (שיר השירים א, ו), ומגדעון (ילקוט שופטים סב, בשם ילמדנו) וכל שכן שירגיל אדם עצמו במידה זו, לדון את חבירו לכף זכות לעולם. ואפילו בתוכחה יהיה נזהר מלדבר שמץ רע על ישראל, שעל ידי שאמר משה רבנו, עליו השלום לישראל (במדבר לב, יד. ועיין ילקוט ראובני כאן): "תרבות אנשים חטאים", יצא ממנו בן בנו שנעשה עבד לעבודת אלילים. וכן גם כן הובא בספר החסידים (סימן קלז) באזהרה גדולה על זה.

(שבט מוסר פ"כ)

צדיק דווקא יכול להוכיח וגו', ולא אדם שאינו צדיק

נקרא 'מוכיח', על שם שהוא דוקא יכול להוכיח, **משום שדבריו נשמעים** (ברכות ו, ב), לפי שהוא מנוקה מכל חטא, וכשאומר: טול קיסם מבין שניך, אינן יכולים לומר לו: טול קורה מבין עיניך (ערכין טז, ב). מה שאין כן שום אדם שאינו צדיק, שאין יכול להוכיח, לפי שאין דבריו נשמעים באמרם: טול קורה מבין עיניך.

(שבט מוסר פרק ל"ט)

הרב אינו יכול להסתפק בזה שיש ספרי דינים ומוסר

האליהו רבא הליץ על הדרשנים, דהבעלי בתים כבר יש להם ספרים שמתוכם ילמדו דינים ומוסר ואין צריך לדרוש ולהגיד להם, ועם האדון הסליחה, כי מה דעות יערוך קורא מן הספר ללשוונותם לאיש על העדה המוכיח ומזהיר מה שעוברין עליו ואף זו מן התוכחות שלא למדו ספר או אינם מקימים.

(חיד"א מחזיק ברכה סימן רצ)

לוקים מאה מכות

בספר הפנים (דף כד, אות מה) מחא מאה עוכלי בעוכלי **על ראש הרבנים המתעצלים מלתקן פרצה זו על ידי תוכחה תדירית.**

מצות התוכחה היא חובה מכופלת על הראשים והמנהיגים החתם סופר ממשיל משל על זה:

בעת התחילו הפריצים להתבצבץ (בעיר פרעשבארג) עד שהתגברו והלכו מאד מאד, פתח החתם סופר ז"ל דברי תוכחת מוסר להשרידים אשר ה' קורא עליהם והמשל הזה אמר בדרשה אחת על אלה פורצי גדר כבזמנינו: "מלך אחד היה לו בת אשר נפלה למשכב בחולי גדול, ומיד שלח אחרי אבירי הרופאים של בית המלך, אחרי הימים כאשר המלך הלך לבקר

את בתו החולנית מצא אחד מן הרופאים עומד לפני חדר משכבה מזוין בכלי זין, וילך אחת הנה ואחת הנה כאחד מאנשי מלחמה, שאל אותו המלך מה טיבו של דבר זה, אמר לו על משמרת אדוני המלך אני עומד, הלא צוית אותנו שנהיה על ביתך להשגיח ולשמור מזג הבריאות של בית המלך ועתה כאשר שמענו וראינו שנפלה בתך לחולי גדול כל זמן שהיה מחשבה אצלינו שאפשר להביא לה מזור ותרופה היינו מחשבים ועושין כל דאפשר להיות לה רפואות תעלה, אמנם כעת אנו מבינים ויודעים שהחולי הזה אשר נפל על בתך אין לו רפואה בדרך הטבעי ואנושי לעולם, ואף גם שהחולי הזה טבעי שמדבק עצמו לכל המקרב אליו, ומעפש את האויר עד שכל השואב אותו האויר הוא בסכנה גדולה, ומתייראין אנו ודואגים על כל הנשאר לבית המלך שלא ישלוט במ החולי הזה חס ושלוש על ידי התקרבות אל חדר משכבה. על כן הסכמנו יחד להיותנו שומרים הפתחים למחות בכל תוקף ועוז שאל יבא אחד מבני בית המלך אל חדרה, ואל יקרב אל פסח ביתה".

זה המשל הנמשל אמר רבינו ז"ל על כל איש מישראל מוטל מצות תוכחה כדאמר קרא הוכח תוכיח וקל וחומר על הראשים המנהיגים והם ממונים על בית מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא לשמור מזג בריאת בניו מה שנוגע לנפשם ולשמור נשמותם שלא תכלנה ולהזהירם ולומר להם זה הדרך לנו בה לחיי עולם (זוהר דעת דף נ"ט).

מוסר השכל לרבנים מנהיגי הדור לעמוד על המשמר ולפעול לתיקון הדור

"אשר נשיא יחטא" אמרו חז"ל אשרי הדור אם הנשיא מתוודה על חטאיו כי אנשים שזכו להיות גדולים ליהודים שקולם נשמע בכל המדינה או בכל המדינות, המה עומדים לנס לרבנים אשר אין גובה להם ומכירים ערכם שהם

רק שופטים ומורים לעירם, ואם הגיעה העת שיראו הריסות הדת וחרבן התורה או שנסוגו גבולי אמונה ונעקרו מסורות המנהיגים אשר בהם העמדו דלתים ובריחים בעד בית ישראל שישימו יד לפה ולא ידברו מאומה כי כל איש ואיש יאמר בלבו מי אני ומה אנכי לפתוח בשער פי אם ארזי לבנון ואדירי התורה ישבו להם ולא יניעו שפתם ולא ידרכו קשתם בקול ד' בכת, אין זה אלא אחת משתים, שגדולי חקרי לב יבינו שאין זה הריסת הדת וחורבן התורה, או בחכמתם כי רב ידעו כי ארץ נתנה ביד רשעים ואין מידם מציל כי לא ישמעו לקול הקורא עם ד', גם אם הוא איש אשר כגובה ארזים גבהו ועל כן תפוג התורה, כי יש גבוה מעל גבוה וגבוה עליהם, ואם הנשיאים יחטאו, אז ירדו שאר (מנהיגים) [מנהיגים] עשר מעלות אחורנית זה אחר זה, כמחז"ל רבה ואתחנן (סימן רפ"ט) וזה לשונו: כרובם כן חטאו לי כבודם בקלון המירו (הושע ד') אמר רבי שמעון בר נחמני שכל מה שהגדולים עושים הדור עושה, כיצד: הנשיא מתיר ואב בית דין אומר הנשיא מתיר ואני אוסר. והדיינים אומרים אב בית דין מתיר ואנו אוסרים. והשאר הדור אומרים הדיינים מתירין ואנו אוסרים. מי גרם לכל הדור לחטוא? הנשיא שחטא תחלה עד כאן לשונו.

ולכן אשרי לדור שהנשיא מביא קרבן על חטאתו, ואם גברו הצרות ועתקו עונות שהנשיאים דעתם נוחה בזה שאין טוב אלא שתיקה, ולא לצאת חלוץ למלחמה להשיב לכל שואל מיד בזריזות ובשמחה על כל מנהג אשר רוצים הפושעים לשנות אז יורדים יתר הרבנים אחורנית עד שאבן מקיר תזעק על בית ישראל ועל עם ד' כי נפלו ברשת הפושעים והכופרים אשר אומרים ערו ערו עד היסוד בה מגלי טפח אפיקורסות ומכסים טפחיים המינות, ועל כן לא נתקררה דעת ישעיה בח"י קללות נמרצות עד שאמר ירהבו נער בזקן ונקלה בנכבד שזה יהיה ישועת ישראל שאם הזקן ישתוק לא ישתוק הנער

שכר פרשת פנחס - פרק מ' ועונש לא

מלהגיד לעמו פשעו ואם הנכבד יכף עליו פיהו יפתח הנקלה פיו בשער אז יש לעמק עכור תקוה.

ועל כן בטחו בית ישראל בדי' ותתפללו שהגדולים יצאו למלחמה חלוץ לפני ד' ואם חלילה לא יעשה כן נחזק בעצמינו נער כזקן נקלה כנכבד ועלה כל איש מעירו כי עת לעשות לד' שלא יאבד תורה מישראל ואמונה מבית יעקב ומי שעשה נסים לאבותינו הוא יהי בעזרתנו מהיום ועד עולם אמן.

(שערי חיים שער ג)

כשאין הרבנים מוכיחים על השכר והעונש תיכף מיד כשרואים עבירה בסתר מגיעים לזה שהפושעים נהפכו למנהיגי העם

מדי דברי בו לא אוכל להתאפק לדבר דבר על אופניו ושתים זו שמענו אשר אנחנו חטאנו או פשענו אם לא במרד ובמעל בכל זה נשכבה בבשתנו על כי לא דרשנו כמשפט את ד' אלקינו, אנו שואלים זה לזה על מה שעשה ד' ככה שעבדים עבדי תאוה משלו בנו רבים מתפרצים נגד אדונייהם המה הרבנים, ויתמהו איש אל רעהו מה חרי אף הגדול הזה שגוברים מצוקים על הארזים שפושעים וכופרים עומדים עלינו ונוטלים את רדידינו מעלינו. **הביטו! אנשים אשר מקדם לא היו באים בקהל ד' עתה המה הראשים ומנהיגים עלינו?** אך מה נאמר ומה נדבר ומה נצטדק טוב מזה לאמור. **אבל אשמים אנחנו, אנחנו חטאנו פשענו ומרינו ואתה ד' לא סלחת.**

למה העשירים והנכבדים יורדים מטה מטה?

מי יאמר זכיתי לבי אם באו אליו אנשים בלאט לאמר לא טובה השמועה אשר שמענו על אותו עשיר או אותו נכבד אשר עשה בדרך רחוקה אדוני דרוש נא עליו ותדע כי פלוני אלמוני הוא מממרים את פי ד' אם לא השיב הרב להם החשו

החשו גם אני ידעתי גם ידעתי שיש ויש אשר קרוב ד' בפייהם ולבם רחוק ממנו, דעו למוכיחים ינעם לאמר לרשע צדיק אתה, אם לא העיז הרשע לעשות כזאת בעיר ולא זכר להאיש ההוא ולא פקדו בתוכחה למחות בידו והעביר אשמו מנגד עיניו.

וכיון שלא מיחה בו עשה אחר כך פשעו בחדרי משכבו, וכיון שלא מיחה בו עשה אחר כך בשאר חדריו, ואחר כך בחצירו, ואחר כך בבית חבירו, ואחר כך בסמטא, ואחר כך ברשות הרבים, ואחר כך נגד בית הכנסת, ובין המצרים נעשה האיש ראש הקהל, או גבאי צדקה, או גבאי חברא קדישא, או קאנגרעס דעפוטירטער, ולא יוכל הרב לדבר נגדו אם לא במסירת הנפש, כל המחניף לרשע נופל בידו.

על כן למודי ד' בעיר גועו, והפושעים גברו חיל, ונעשים אלופים לראש, ואז כאשר המה עומדים בראש לא יכרעו מפני הצדיקים וחסידי עליון ויתהפכו כחומר חותם כל איש צר ואויב יחרף וינאץ כל קדושי עליון.

ילקוט איכה (סימן תתקצ"ט) וזה לשונו : (ירמ' אמר היה צריה לראש ורוח הקודש אומרת ואת למדת אותם עליך אלופים לראש עד כאן לשונו) הנביא קונן אנא ד' למה הרעות כה לעבדיך, שצוררי הדת ואויבי אמונה יהיו הראשים על בית ישראל, והשיב הרוח הקודש מי עשה ככה הלא הצדיקים ואנשי מעשה החניפו לרשעים, כאשר פתחו שעריהם, ועמדו לפניהם בשבע כריעות ובשבע השתחויות, בחרו אותם לדעפוטירטען וראשי המדברים ולא בחרו בתלמידי חכמים וצדיקים אשר אוהבים ד' בכל לבנם ובכל נפשם, והא לכם אשר בחרתם, הלא הוא הנבחר מגבול צדיקים וישרים וחסידיים מי יפסול אותו שלא יהי מושל עליכם אחר כך. אבל אבותינו ורבותינו מדור דור מלפנים בישראל החכימו לגלות החנפים ורדפו אותם מדחי אל דחי למען לא יקומו רשעים בעדת צדיקים שלא יהי

משולח מן גבול צדק כי כלל גדול שלוחו של אדם כמותו, וד' יסלח לעמו על שגגתם אשר שגגו. **אני הגבר ראיתי בעני עמי על כן לא כחדתי מלהגיד בקהל רב, זכור ואל תשכח! וקבלו האמת!** וד' יחדש ימינו כקדם ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן.

(שערי חיים שער ד')

דברי התעוררות לענין מצות מחאה שאי אפשר לשום אדם לומר יצאתי ידי חובתי במחאה

יאמר נא ישראל מי האיש אשר יאמר זכיתי לבי טהרתי שהרימותי ידי אל ד' אם ראיתי מרעי כאח לי או משכני אשר יושב ממולי דבר פשע או פעולת רשע לא שמתי ידי למו פי אלא בהגיגי תבער אש ודברתי בלשוני והוכחתי בשבט פי, פעם רכות ופעם קשות, ופקדתי עליו חטאתו, ואם חם לבבו עלי ואמר מי שמך לאיש מוכיח מי נתנך להיות שופט עלי ולשמור עקבי ולהשמיע מוסרך לאזני, הכי לאב בית דין או לדיין או למגיד אשר שמת עיניך לנגדי לשמור צעדי, דע לך כי נואלת מאוד ואל תוסף שנית לכסלתך אל תפגע בי פן בפיפיות לשוני אצא לקראתך ונחמת באחריתך, ומכל אלה הדברים קשים כגידיים לא נתתי מתג ורסן לפי לעצור בעדי רק דברתי והגדתי לרעי ושכני דע לך גם אם רע בעיניך אשר שמתי עיני ולבי עליך לא אכלה שפתי מלדבר להתווכח על המעשים אשר לא יעשו בישראל **כי כן צויתי מפי ד' הוכח תוכיח את עמיתך גם מאה פעמים** רק אם אשא על שכמי אלה המכות אשר מבית אוהבי כפי חק ומשפט אז אהיה כאיש אשר אין בפיו תוכחות.

מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לאמור מלאתי ידי לד' לקיים מצות מחאה.

ואוי מיום הדין ואי מיום התוכחה בבוא עת מועד לכל חי וכי

יפקוד ד' על מעשי אנוש ועל פעולת אדם שיחופש וימצא כתוב: **צדיק זה חלל שבת, חסיד זה עבר על נדה, ירא אלקים זה עבר על נבלה וטריפה ושעטנז, קדוש זה עבר על איסור אשת איש**, וישתוממו כל אנשי אמונה וישאלו הלא צור תמים פעלו הכי נתחלף בין אוהב לאויב (הנה נשפט אתך על אומרך לא חטאתי) ויענהו ד' בסערה הלא היה בכך למחות באיש פלוני אלמוני רשע מדוע לא זכרת אותו ולא פקדת עליו אשמו הרחק משכן רע אמרו בהתחברך עם רשע פרץ ד' את מעשיך צדיק ד' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו, ואנן מה נאמר וסלחת לעונינו ולחטאתינו, וטהר לבינו לעבדך לזכות רבים אמן.

(שער חיים)

**אזהרה על המנהיגים שיהיו עיניהם פקוחות על
יחידי עירם שלא יצאו מן הדרך בשום מכשול
ועון ובפרט על ידי ריצוי כסף**

... "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", ודרז"ל בסוף ברכות, "בכל מאדך", בכל ממונך. ואם כן אם בא יבא לידו דבר עבירה, ומכריחים אותו לעבור ואם לאו מקפחים פרנסתו, מוטב שיקפח פרנסתו ולא יהיה רשע לפני המקום. וכמו שמצינו במעשה הנורא דיוסף הצדיק זיע"א שאמרו בבראשית רבא (סוף סדר וישב), שאמרה לו אשת פוטיפר אני מקפחת ופוסקת מחייתך, השיב לה יוסף הצדיק, ה' נותן לחם לרעבים. **ואפילו אם בא יבא מידו למחות, כשמטילין הצבור איזה חרם ונידוי, והוא אינו רוצה לעזור ולמחות בעוברי עבירה, מחמת שמתפרנס מהם, הוא נתפס בעונם**, כמו שכתוב הרב בנימן זאב (סימן רפ"ב) וזה לשונו:

וההוא בר בי רב, דיש בידו למחות ואינו מוחה, בשביל שאומר שמתפרנס מהם, פשיטא שנתפס על אותו עון יעיין שם. כי מזה שמיע לן אזהרה גדולה, על ראשי עם קדש הרבנים, והבית דין והשוטרים בישראל, להיות עיניהם

פקוחות כל אחד על יחידי עירו, שיהיו עובדים את ה', ולא יצאו חוץ מן השורה בשום מכשול עון, וכל שכן בדבר היוצא מן הכלל כולו, כאותם ההולכים למינים על ידי ריצוי ופיתוי ברצי כסף, צריכים לעמוד על נפשם ולמסור עצמן על קידוש ה' לבל ידח ממנו נידח, ולא יהיה חס ושלום פירצה זאת בימיו שיאבדו מתוך הקהל נפשות רבות מישראל, ויעשה כל טצדקי, ברכות וקשות, ובעצה והמלכה ותפלה, לא-ל נורא עלילה, כי למינים אל תהי תקוה, וכולם כרגע יאבדו [דף לז] והי אלקים הוא יעזור אותנו.

ונראה דלזה בא בכיון למינים אל תהי תקוה, אחרי ברכת השופטים, שהתפללנו השיבה שופטינו כבראשונה וכו', ואחרי סמוך, הוא ברכת המינים, כי למינים אל תהי תקוה, וכן אחריו מתחיל על הצדיקים ועל החסידים משען ומבטח לצדיקים, והוא כי הן אמת, כי כל ישראל בחזקת כשרים ואפילו רשע גמור אינו הולך למינים ברצון נפשו, כי אם בעבור בצע כסף, לזה אמר כי משען ומבטח לצדיקים, כביכול הקדוש ברוך הוא, והוא מזמין לו פרנסתו, והבוטח בה' חסד יסובבנו, וזה תלוי ביד השופטים שיהיו מרחיקים אותם. ולזה נסמכה ברכת שופטים עם למינים אל תהי תקוה, ומשען ומבטח לצדיקים בזה אחר זה להודיענו כדאמרן.

ומצינו במדרש רבי תנחומא סדר בשלח על פסוק עבור לפני העם, נראה מי סוקל אותך, התחיל לעבור, עמדו כל ישראל לפניו ונהגו בו כבוד ומורא. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה כמה פעמים אני מצוה אותך עליהם שלא תקפיד כנגדן, אלא תנהיגם כרועה הצאן, שבשבילם העליתי אותך, ובשבילם תמצא חן וחסד וחיים וכבוד לפני עד כאן לשונו. **נמצא דמר דאתריה, צריך לעמוד על נפשו לבל יכשלו עמו וצאן מרעיתו בשום מכשול ועון.**

(תוכחת חיים פרשת בחוקתי)

**אזהרה על ראשי העם שיהיו מתפללים תמיד שלא יכשלו
אנשי דורם בשום חטא, ובפרט בשלש עבירות
עבודה זרה גילוי עריות שפיכות דם נקי**

ואביע אומר, שאם מצינו בדברי רז"ל שהזהירו הרבה על גדולי הדור להתפלל בעד אנשי דורם שלא תאונה אליהם רעה, שהוא שמירת וחיות הגוף כל שכן וקל וחומר שיש להם להתפלל תמיד כל הימים אשר לא יכשלו עם בני ישראל, בשום מכשול עון, כי מלבד כי כשרואהו חוטא בגלוי, **חייב להוכיחו ולמחות בידו מדין מצות הוכח תוכיח את עמיתך, ומדין כל מי שבידו למחות ואינו מוחה הוא נתפס בעונו**, וכמו שכתוב בשבת (דף נ"ד,) גבי פרתו של רבי אלעזר בן עזריה וכו' כמו שיעיין שם, עוד בה, **כי חייב להתפלל שלא יכשלו עם בני ישראל בעבירות** וכמו שכתב בתרגום יונתן בן עוזיאל סוף סדר מסעי, "וישב בה עד מות הכהן הגדול" וזה לשונו: "ויתב בה עד זמן דימות כהנא רבא דרבי יתיה סגיא במשח דריבותא, ומטול דלא צלי ביומא דכיפורי בקדש קדשיא על תלת עבריין קשיין, דלא יתקלון עמא בית ישראל בפולחנא נוכראה ובגילוי עריותא, ובשדיות דמא אדם זכיא והוה בידיה לבטלותהון בצלותיה ולא צלי, מטול כן אתקנס למימת בשתא ההיא", עד כאן.

הרי מבואר, דמי שיכול [חייב] להתפלל על בני דורו שלא יכשלו בשום אחר משלושה עבירות, ומפני זה אנכי תיקנתי, בסדר עבודה יום הכיפורים, בין בתפלת כהן גדול, בין בתפלת השליח ציבור, שאומר אחריו להתפלל, שלא יכשלו עם בני ישראל בשום חטא ובפרט בשלושה עבירות גדולות, עבודה זרה גילוי עריות שפיכות דם נקי יעיין שם, בסייעתא דשמיא.

ועוד צריך הרב הראש שלהם להתפלל תמיד בעד הצבור שלא יכשלו בשום חטא ועון, יען אמרו רז"ל והביאו רש"י בחומש סדר ויקרא על פסוק, "אם הכהן המשיח יחטא

לאשמת העם" וזה לשונו: ופשוטו לפי אגדה, כשהכהן גדול חוטא אשמת העם הוא זה, שהן תלויין בו לכפר עליהם ולהתפלל בעדם ונעשה מקולקל, יע"ש. ומאחר שכן כשיהיה הדור שלו זכאים, הוא סיוע גדול שלא יחטא הראש שלהם. ובלאו הכי קיימא לן, כל המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה. ובודאי, מאחר שאמרו רז"ל כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, הרי הוא צריך לתפלה זו שלא יחטא וכשמתפלל על הצבור הוא נענה תחילה.

(תוכחת חיים בחוקתי)

כל רב ודיין צריך להיות עיניו פקוחות על כל דרכי בני אדם

המורם מכל האמור, דיצא לנו מוסר השכל, על כל רב ודיין המושל בגבורתו בקהל עדתו, להיות עיניו פקוחות על כל דרכי בני אדם, יחיד או רבים איש ואשה, שלא יפרצו גדר התורה והמצוות. ולא זו בלבד, כי אם זיכהו ה' להיות מושל גם על שאר עיירות וכפרים היושבים תחת ממשלתו צריך להיות חוקר ודורש במעשה בני העיר. **ובפרט על השוחט ומלמד תינוקות**, וגם שיהיה במקום ההוא לפחות חכם אחד מורה הוראה לדעת מה יעשה ישראל וכבר כתבתי בעניותי בזה בספרי הקטן תורה וחיים (מערכת ד' ד"ה דירה) יעש"ב בס"ד. ובספרי הקטן נפש כל חי (מערכת ד' ד"ה דירה יעש"ב).

(תוכחת חיים ויקרא עמוד צז)

להוכיח הפרנסים והעשירים

יש מפרשים טוב לשמוע גערת חכם, שיש אנשים הנוהגים לחבר שירי שבח לגבירים ופרנסים, והללו קוראים בהם וחושבים שבאמת אנשים גדולים הם, ובודאי שאין ראוי לשבח אנשים שיש בהם מדות רעות. **וטוב יותר אילו שמעו גערת החכם שהיה מגלה להם חסרונותיהם.**

(מכלול יופי, מעם לועז קהלת)

הקדוש ברוך הוא כורת עמו ברית

כל מי שיש בידו יכולת למחות ומוחה ונוקם נקמות מהרשעים בעולם הזה, הקדוש ברוך הוא כורת עמו ברית ולזרעו אחריו כמו שעשה לפינחס. (ראשית חכמה, שער הקדושה, פרק יב, בשם הר"י אבוהב זצ"ל)

הגאולה תלויה בדרשות תוכחה

ראו עיני ספר חזיונות כתובים באצבע מיד הקודש רבינו הרב חיים ויטל זצוק"ל בכתב ידו ממש ושם נאמר דרבינו האריז"ל היה מזהירו תמיד ובחלום ידבר בו שירבה דרשיו להוכיח לעם ולהחזירם בתשובה ובזה תלויה הגאולה, ואין קץ לשכרו

(מחזיק ברכה להחיד"א אורח חיים סימן רצ)

שכר גדול להמוחים

מי שמוחה לכבוד שמים אין מלאך המות שולט בו כשאר בני אדם (זוהר הקדוש חלק א' כט:). **והקדוש ברוך הוא כורת עמו ברית ולזרעו אחריו כמו שעשה לפנחס** (ראשית חכמה שעה"ח פי"ב בשם מהר"י אבוהב), **וזוכה לחלקו של הקדוש ברוך הוא** (תמיד כח.), וממשיך ברכות וטובות לעם (תמיד כח.), **ויוצא מכלל ארור לכלל ברוך** (ויקרא רבה כה), **ניצול מכל גזירות קשות** (ילקוט רות עה"כ וימת אלימלך) **זוכה לבלות שנותיו בנעימים** (אבות דרבי נתן פרק כ"ט) **כשיש גזר דין על הכלל הוא ניצול** (חומת אנך פרשת נח) **וזוכה למלכות** (סנהדרין קא:).

